

A 80 éves Hasan Eren és idén megjelent főműve, A török nyelv etimológiai szótára

Szulejmán számos költeményében egészen személyes dolgaival foglalkozik, mint például felesége, Hürrem iránt tanúsított szerelme és makacs fiának, Bajezidnek megbüntetése. Szulejmán szultán írt egy elégiát 1543-ban elvesztett szeretett fia, Mehmed emlékére, s ez — a fontos eseményeknek emléket állító oszmán kronogram*-hagyományhoz hűen — a „Legkiemelkedőbb herceg, az én Mehmed szultánom” sorral záródik, amelynek a számértéke megegyezik fia halálának évszámával.

Szulejmán verseiből néhány sor a törökök mindennapi társalgásában használt közmondásokká vált. Az egyik legismertebb közülük: „Mindenki ugyanarra a jelentésre gondol, de a történetnek több verziója van”. Némelyik annyira általánossá vált, hogy akik használják nem is tudják: az idézet magától Nagy Szulejmán szultántól származik.

A messze leghíresebb szulejmáni sor: „Ebben a világban a boldogság a legnagyobb ajándék”. Szulejmán itt szójátékkal él: a devlet államot és jólétet, boldogságot egyaránt jelent, azaz azt hangsúlyozza, hogy a boldogság mindenek fölött áll, még az uralkodásnál és a politikai hatalomnál is fontosabb. Sok költeményében kifejezésre jut hite, miszerint a szeretet a földi királyság fölött áll, a vallásos hit pedig magasabbrendű a világi hatalomnál. Amint azt Gibb megjegyzi, versei arról tanúskodnak, hogy „ez a szultán, bár egyike a valaha élt leghatalmasabb és legsikeresebb uralkodóknak, mégsem szédült meg helyzetének ragyogásától, és soha nem felejtette el a világi dicsőség igazi értékét, amiből oly nagy részt birtokolt”.

A nagy szultán őszinte szerénységének bizonyítéka, hogy gyakran küldte el vagy mutatta meg verseit Bákinak, és más korabeli költőknek kritikájukat és javításukat kérve.

Muhibbi költeményeit számos, szép kiállítású kéziratban gyűjtötték össze. Ezekben a dívánokban a török nyelv mellett a perzsa is megjelenik, és úgy tudni, hogy a szultán pár verset arabul is írt. A tartalom árnyalatilag különbözik, és számos egyéni versnek is van variációja. Sajnálatos módon eddig még egy kutató sem vállalkozott egy hiteles szöveg összeállítására. Hasznos lenne a külső tényekből és a belső utalásokból kikövetkeztetni a versek keletkezésének pontos évszámát, vagy legalább azt, hogy hozzávetőlegesen melyik időszakban fródtak. Ilyen adatok hiányában sok irodalomtörténész azt feltételezte, hogy Szulejmán verseinek nagy részét fiatalon, mindenesetre az 1520-as évek előtt írta, amikor huszonhat évesen elfoglalta a trónt. Ezt nem kellene feltétlenül elfogadnunk: ellenőrizni kellene az elérhető bizonyítékok alapján és aszerint, hogy miként fejlődött és vált érettebbé Szulejmán költészete az évek során.

A Nagy Török magánélete és legbensőbb érzései talán saját költeményein keresztül mutatkoznak meg leginkább. A hivatalos krónikák és más 16. századi történetek kevés információt adnak a szultán jelleméről, főként érzéseiről. Valószínűleg költészete a legmegbízhatóbb forrás, amelynek segítségével betekintést nyerhetünk Szulejmán szultán összetett személyiségébe.

✍ Prof. Talat S. Halman
a Bilkent Egyetem
török irodalmi tanszékének vezetője

A Newspot 1999. évi 16. számából fordította: Ökrös Edit
A verseket a Muhibbi divanı kötetből (Haz: Coşkun Ak.
Ankara, 1987. No 1067, 1848, 2748) fordította: Sudár Balázs

*Kronogram: olyan verssor, amelyben a betűk számértékeinek összege, általában az utolsó sorban, megegyezik a szóban forgó esemény évszámával.

A török nyelvtudomány világviszonylatban legjelentősebb ma élő képviselője, Hasan Eren professzor 1919. március 15-én született a mai Bulgária területén, Vidinben. Németh Gyula egyik gyűjtőútja során találkozott vele először, aminek következménye az lett, hogy turkológiai tanulmányait Budapesten végezte, az akkor ereje teljében lévő, iskolateremtő magyar tudós irányításával. A második világháború után pár évig még hazánkban maradt, magántanárként a Török Tanszéken működött, illetve a szegedi egyetem oktatóinak tartott orosz órákat. Még időben kijutott Törökországba, ahol aztán nagyívű pályát futott be. Az Ankarai Egyetem török és magyar tanszékének egyaránt vezetője volt, éveken át a Konyai Egyetemen is adott elő. Pár éves magyarországi lektori ténykedés után a Türk Dil Kurumu elnöke lett, ami valamivel magasabb pozíció, mint itthon a Nyelvtudományi Intézet igazgatójé. Innen vonult nyugállományba, azaz pontosabban: végre megszabadulva a bürokratikus tennivalóktól, ettől kezdve szentelheti életét kizárólag a tudománynak.

Hozzánk való szoros kötődését jelzi, hogy a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Kőrösi Csoma Társaság és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tiszteletbeli tagjának választotta.

Szerencsésnek vallom magam, hogy még egyetemi hallgatóként, 1970-ben megismerhettem őt, amikor az ELTE Török Filológiai Tanszékének centenáriumi ünnepségére a török delegáció tagjaként hazánkba látogatott. Lektori évei során az egyetemen kívül is gyakran találkozunk. A sors úgy hozta, hogy Németh Gyula kruzsókjaira, baráti beszélgetéseire, amelyeket azon praktikus okból, hogy az volt a legközelebb lakásához, a nem különösebben előkelő Verpeléti Sörözőben tartott, én kísérhettem el a megromlott látású Rásonyi Lászlót. Ezekre az összejövetelekre Hasan Eren is szinte mindig eljött. (Kívülük még Schütz Ödön volt hűséges résztvevője a találkozónak.) Ezen beszélgetések során, a hazafelé vezető úton — és persze a tanszéken is — rengeteget tanultam tőle, s győződhettem újra és újra meg széleslátókörűségéről és tudományos igényességéről, szigoráról.

Sokszor tért ki arra, hogy dolgozik a török nyelv etimológiai szótárán. Ám ittléte alatt nem készült el vele. Később valahányszor találkoztunk, mindig feltettem neki a kissé talán kényelmetlen kérdést: hogyan haladnak a munkálatok. A válasz többnyire ez volt: most jelent meg egy újabb mű, azt még be kell dolgoznom. Félttem egy kicsit, hogy oly sok hasonló vállalkozáshoz hasonlóan, az övé is torzóban marad. Ezért örülök most úgy a *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü* megjelenésének, mintha saját új könyvemet tartanám kezemben. Nyugodtan mondhatjuk így is: e kötettel Hasan Eren feltette a koronát gazdag életművére.

Az előszóban egy olyan emléket eleveníti fel a professzor, amely több mint ötven éven át inspirálta őt. Másodéves hallgatóként készített, egy esztendővel később *Beiträge zur türkischen Wortforschung* címen megjelent dolgozatát elolvastán, Németh Gyula ezt mondta neki: „Azt gondolom, ön fogja megírni a török nyelv etimológiai szótárát”. Íme a jóslat beteljesült! S bármilyen meglepő, de így van: Törökországban ez az első tudományos igényű szövejtő munka.

A sok fontos tudománytörténeti és elvi megállapítást tartalmazó bevezetőben ezt olvassuk a megvizsgált lexémák köréről: „A szótárban helyet kaptak a török nyelvben használt régi és új szavak. Rajtuk kívül a nyelvjárási szinten élő szavakat is értékeltük.” A kötetet forgatva úgy tűnik, hogy leginkább a fő- és számnevek bemutatására került sor, melléknevet, igét és más szófajokat alig találunk benne. De hadd tegyem rögtön hozzá: amikor Hasan Eren átadta a mű dedikált példányát, ritka tudósi szerénységgel ezt jegyezte meg: „Én ismerem legjobban a hiányosságait.” Szívből kívánom, hogy a tervezett második kiadásba mindazt be tudja építeni, ami az elsőből kényszerűségből kimaradt.

Az etimológiai szótár mellett szeretném érinteni a professzor egy másik, a nyomdát 1998-ban elhagyó alapvető publikációját is. A *Türklük Bilimi Sözlüğü. I. Yabancı Türkologlar* (Törökségtudományi szótár. I. A külföldi turkológusok) címet viselő műben a török nyelvről írt 20 oldalas, majd a turkológiáról készített 80 oldalas áttekintés után 157 tudós hosszabb-rövidebb életrajza következik. Jól eső érzéssel nyugtázzhatjuk, hogy közülük minden hetedik kutató magyar. A lista a következő: Almásy György, Bálint Gábor, Budenz József, Deskó Endre, Eckmann János, Gombocz Zoltán, Halasi-Kun Tibor, Hazai György, Kakuk Zsuzsa, Kuun Géza, Ligeti Lajos, Mándoky-Kongur István, Moravcsik Gyula, Munkácsi Bernát, Németh Gyula, Pröhle Vilmos, Reguly Antal, Repiczky János, Thüry József, Vámbéry Ármin, Vásáry István és Vincze Frigyes (a fényképeken szerepel még Fekete Lajos és Schütz Ödön is). Ez a magas arány is világosan jelzi helyünket a világ turkológusai között, illetve Hasan Eren professzor értékrendjében és szívében.

☞ Dávid Géza

Imám Bayıldı (Ájult imám)

A monda szerint az étel onnan kapta a nevét, hogy amikor az imám a mecsetből hazatért és megkóstolta felesége főztjét: elájult. Egyesek szerint azért, mert fenséges íze volt, a rossz nyelvek szerint viszont azért, mert megtudta, hogy a főzéshez felhasználta olívaolaj méregdrága volt.

Hozzávalók: 4 db padlizsán, 2 db paradicsom, 2 db paprika, 3 fej vöröshagyma (vékony szeletekre vágva), fokhagyma, petrezselyem, só, cukor, 1 pohár olívaolaj.

Elkészítése: A padlizsánt hosszába félig csíkokban meghámozzuk, és egyik oldalán mélyen bevágjuk, forró olajba helyezzük, világos barnára sütjük, ezután tálcára rakjuk, a bevágott oldalukkal felfelé. Az olajat egy fazékba öntjük, belekeverjük a hagymát, rózsaszínűre pirítjuk, majd megborsozzuk és hozzáadjuk a fokhagymát, az apróra vágott paradicsomot, sót, cukrot, paprikát, petrezselymet. Ha a paradicsom megpuhult, a masszával megtöltjük a megszózt padlizsánokat. Majd paradicsommal és paprikával díszítjük, ráöntjük a töltelék visszamaradt levét és megsütjük.

(A budapesti Török Nagykövetség rezidenciájának receptjeiből.)

Gondolatok a Török Művészet 11. Nemzetközi Kongresszusának alkalmából

Az Oszmán Birodalom születésének 700 éves évfordulójára emlékezve rendezték meg 1999. augusztus 23–28. között a Török Művészet 11. Nemzetközi Kongresszusát, ezúttal a hollandiai Utrechtben. Ennek a négyévenként ismétlődő kongresszusnak esetenként más és más ország ad otthont. Az előző kongresszust 1995-ben Svájcban, Genfben tartották.

A 11. kongresszus megszervezését az Utrechti Egyetem „Keleti Nyelvek és Kultúrák” tanszéke vállalta Prof. Dr. Machiel Kiel és Prof. Dr. Frederick De Jong a tanszék vezetője és az ICTA (11th International Congress of Turkish Art) elnöke vezetésével. Prof. Dr. Machiel Kiel a kongresszus tiszteletbeli elnöke volt és egyben a szervező bizottság tagja is. A kongresszuson huszonhárom országból mintegy kétszázan vettek részt és százhusz előadás hangzott el. Hazánkat Gerey Ipolya, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa és e sorok írói képviselték. A konferencia helyszíne az egyetemi campuson az Educatorium hatalmas, modern épületében volt, ahol két óriási és minden technikával felszerelt előadóterem: a Megaron és a Theatron állott rendelkezésre a két szekcióban folyó előadások megtartására. A hagyományokhoz híven, hivatalos nyelv az angol, a német, a török és a francia volt. A kongresszus az oszmanisztika számos témakörén kívül helyt adott a pre-oszmán művészetnek is, elsősorban az ugyancsak török szelzdsuk kultúra emlékeinek.

A török művészet változatos, mintegy hét nagy témakörén belül jelentős szerepet és hangsúlyt kapott az oszmán-török építészet számos területe. Úgy gondoljuk, hogy nem lesz érdektelen, ha az egyes témákat részletesen is felsoroljuk. Úgy külön-külön szekciót képezt az oszmán-török hadiépítészet és a vallási építészet. Ugyanígy a palotaépítészet, továbbá a közhasznú építészet. Önálló szekció keretében foglalkozott számos kutató „az oszmán-török építészet a 19. és a 20. században” címen e kevésbé ismert területtel. Általánosabb jellegű volt az a másik két témakör, amelynek egyike az építészeti elemek és az építészeti díszítések kérdésével, míg a másik az építészeti és műveik kapcsolatával foglalkozott.

Az építészet mellett az iparművészet és a képzőművészet képviseltette magát szép számú előadással. Az egyes témakörökben több olyan fejtegetést hallhattunk, amelyek az oszmán-török művészet balkáni kapcsolatait érintették, kiemelve azok jelentőségét.

A tágabb értelemben vett építészeti tematikából megemlítünk néhány olyat, amelyek közvetlen vagy közvetett kapcsolatban vannak a magyarországi török építészettel és annak emlékeivel. *Burcu Özgüven* isztambuli építésznő a magyarországi palánkokról „A palánk. Az oszmán erődítmények egyik jellegzetes típusa” című dolgozatához mintegy folytatásként kapcsolódott *Sándor Mária*: „Balkáni elemek a 16–

17. századi magyarországi török hadiépítészeten” című előadásához. *Abdülkadir Dündar* pedig általánosságban foglalkozott a vilájet építészek szerepével. Ezek az alkalmazottak egyes tartományok, illetve nagyobb területek építészeti felügyeletét és irányítását látták el.

A vallási építészet keretében igen figyelemre méltó volt *Sabira Husedzinovic* szarajevói építész „A boszniai és hercegovinai kupolás dzsámik értékelése Mímár Szinán klasszikus oszmán építészeti iskolájának hatása szemszögéből” címmel tartott kontribúciója. Ennek során számos kép bemutatásával illusztrálta mondanivalóját, és ezeken keresztül érzékeltette azt a hatalmas pusztulást, amelyet az 1992–1995 közötti boszniai háború okozott a török műemlékekben, amelyeknek szoros kapcsolatai voltak és vannak a magyarországi török építészettel és török műemlékeinkkel. Az elpusztult nagyszámú dzsámi között nem egy olyan volt, amely hazai emlékeink előképéül szolgált, illetve azok valamelyikének szoros analógiájának volt tekinthető. Itt egyedül a banjalukai Ferhádije dzsámit említeném, amely 1579-ben épült és Szokollu Szokolovics Ferhád pasa építtette, aki rövid ideig budai pasa is volt. Ő emeltette a pécsi Ferhád pasa dzsámit is, amelynek maradványai szerencsére még ma is állnak. A banjalukai Ferhádije dzsámit ugyanis 1993-ban lerombolták, és a föld színével tették egyenlővé. De ez lett a sorsa az ugyancsak banjalukai Arnaudija dzsáminak is, amelyet 1595-ben Haszán pasa defterdár építtetett, vagy az 1550-ben elkészült focsai Aladzsa dzsámi, amely Haszán pasa alapítása volt, építőmestere pedig Ramazán aga.

*Machiel Kiel*nek az építészettörténeti vizsgálódásokhoz kapcsolódó előadása „A modern elektronika a török építészettudomány szolgálatában” már a 21. század ezirányú kutatási lehetőségeit mutatta be.

Az építészettörténezszekeket figyelemre méltó módon élénken foglalkoztatja a 19. és a 20. századi török építészet. Ez számos munkából kitűnt, amely sok újat mondott a hallgatóságnak.

Az iparművészeti vonatkozású tanulmányok közül kettőt emelnék ki, amelyek balkáni témával foglalkoztak. Az egyik *Gerelyes Ibolya*: „Az udvari stílusok tükröződése a provinciális fémművességben” című előadása, amely a magyar emléktárhely balkáni kapcsolataival foglalkozik a Magyar Nemzeti Múzeum ezüstcsészéinek bemutatása révén. Témájában ehhez kapcsolódott a szkopjei *Elizabeta Koneska* „Balkáni népi fémművesség” című dolgozata.

A képzőművészeti témában több kutató foglalkozott a könyvművészettel és ennek keretében a miniatúra-festéssel és a kalligráfiával (képirással). Az előadók egy része a festészetet és a szobrászatot taglalta, különös tekintettel annak a 19. századtól az oszmán uralom végéig terjedő korszakára.

Természetesen a kongresszus valamennyi kérdéskörét nem sorolhatjuk fel, így például a textil és a kárpit vagy a fadarab és a fémművesség területéről való előadásokat, de mégis, az érdekesség kedvéért, röviden szólnunk kell „az oszmán ízlés” sajátos témájáról. Ennek keretében gondolatébresztőnek bizonyult *Jale Erzen* „Az oszmán kultúra esztétikája” és *Johanna Zick-Nissen* „Az udvar és a hagyományos kultúra — a 15. századi oszmánok” című tanulmánya. Ugyanide sorolható *Netice Yıldız* (az Észak-Ciprusi Török Köztársaságból) „Az oszmán kori díszítőművészet Cipruson” címmel tartott igen érdekes előadása, amelyben a nikosiai *Lapidarium* kevesek által ismert anyagát mutatta be.

Amint a konferencia anyagának eme vázlatos ismertetéséből is kitűnik, az előadók és résztvevők között a szakma olyan jeles képviselői szerepeltek, mint a holland *Machiel Kiel* és a német *Johanna Zick-Nissen*, rajtuk kívül az angol *Michael Rogers*, avagy *John W. Carswell*, a törökök közül *Günsel Renda*, *Gönül Öney*, *Mehmet Önder*, *Nurhan Atasoy*, *Rüçhan Arık*, akik közül többen az International Organizing/Consultative Committee tagjai. Végezetül, de nem utolsósorban kiemelten említjük meg, hogy jelen volt a kongresszuson a török művészettörténet nagy öregje. *Dr. Oktay Aslanapa* professzor is Isztambulból.

A programba egy napos kirándulás is be volt iktatva Apeldoornba, a Het Loo királyi kastély és a De Hoge Veluwe Nemzeti Parkban lévő Kröller Múzeum meglekintésére. Mivel a holland történelemben nem volt feudalizmus, ezért építészettükből is hiányzik a korra oly jellemző kastélyépítészeti. Tulajdonképpen a Het Loo palota az egyetlen ilyen épület, amely a helytartónak és a királyi családnak volt nyári rezidenciája 1686-tól 1975-ig. Ma múzeum. A palota egyik terme, a „Török szoba” jó képet ad a holland „turquoise” stílusról. A palota pompás kertje a 17. századi kertépítés barokk stílusát őrzí. A De Hoge Veluwe Nemzeti Park ma Hollandia legnagyobb parkja és fontos természetvédelmi területe. A park központjában van a Kröller Müller Múzeum, a 19. és a 20. század festészetének gazdag gyűjteménye, amelyben Van Gogh, Picasso és Mondrian alkotásai szerepelnek.

A kongresszus alatt természetesen lehetőségünk volt arra is, hogy megismerkedhessünk Utrecht műemlékeivel, valamint a közeli Amersfoort középkori emlékeivel is.

Utrecht régi püspöki székhely volt, amely ma is több középkori műemléket őriz. Közülük a legjelentősebb a részben elpusztult dóm megmaradt gótikus tornya, amely 1254–1517. között épült.

A Dómtéren (Domplein) találjuk még a Szent Péter templomot (Pieterskerk), amely a 11. században bazilikának épült, ma pedig már a gótikus átépítésben jelenik meg. Számunkra is különös érdekessége, hogy a reformáció idején a templom egyik kápolnájának domborműveit éppúgy megcsonkították, amint azt a törökök Magyarországon a dzsámivá alakított keresztény templomokkal tették. Meg kell még említenünk az 1400-as évek elején épült káptalani palotát, amely ma az akadémia épülete. Az akadémia épületéhez csatlakozó és gótikus stílusban épült kolostor kerengője adott helyt a kongresszus megnyitó ünnepségének és az azt követő fogadásnak.

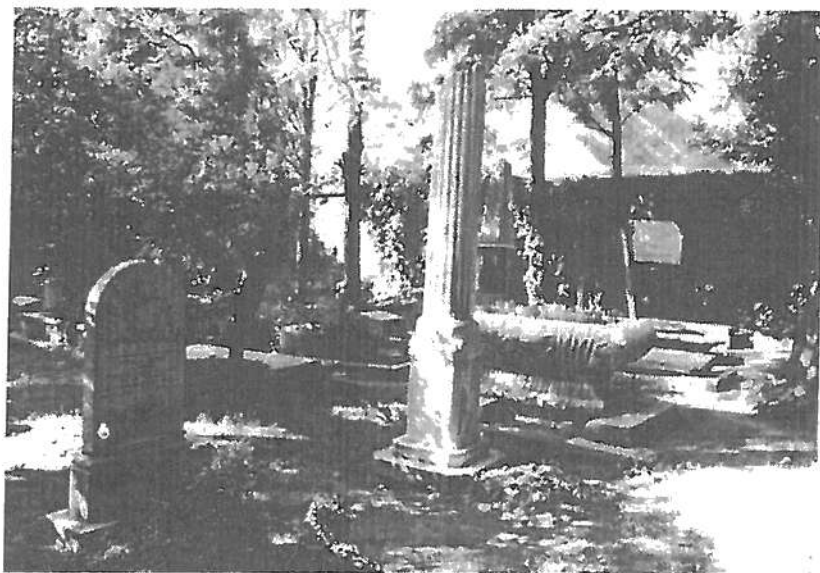
Amersfoort településtörténeti és műemléki szempontból is Hollandia legérdekesebb középkori városa, amely már külső megjelenésében is elárulja ősi eredetét. Elsősorban a város középkori védőművei igen figyelemreméltók. A három középkori — a 13., valamint a 15–16. században épült — városkapu egyedülálló és valamennyi ma is igen jó megtartású. A többszörös fallal védett várost annak fokozott ellenállóképessége végett vízesárokkal vették körül, s ezekből alakultak ki később a mai csatornák.

Amersfoortnak két jelentős középkori temploma van. Ezek egyikének, a Miasszonyunk templomának csak tornya áll, mivel maga a templom a 18. században löporrobbanás következtében elpusztult. A tempom lerombolódott részét a régészek feltárták, és alaprajzát a tér kövezetében bemutatták, amint azt hasonlóan az utrechti Dóm esetében is tették. Végezetül, mint érdekességet említjük meg, hogy Amersfoort a régészeti kutatások hollandiai központja.

Gerő Győző — G. Sándor Mária

Madzsar Oszmán pasa

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc bukása után a politikai és katonai vezetőréteggel együtt több ezren léptek át a szomszédos Oszmán Birodalom menedéket nyújtó területeire. A török kormányzat az osztrák és orosz követelések ellenére sem volt hajlandó kiadni emigránsainkat, vállalva ezzel a háború kockázatát is. Törökországnak Anglia és Franciaország segítséget helyezett kilátásba egy konfliktus esete, ám háborús évekkal a háta mögött Ausztria és Oroszország sem kívánhatott összetűzésbe keveredni az európai nagyhatalmakkal ebben az időben. Miközben menekülteink abban bíztak, hogy ügyük miatt mégiscsak kirobban egy európai háború, melynek égisze alatt újra meg lehet teremteni országunk függetlenségét — „... a magyar háború Törökországban fog folytattni” — írta reménykedve Andrassy Gyula.

A Kossuth-emigrációval Törökországba került szabadságharcosok sírjai az isztambuli Feriköy protestáns temetőben (F. Tóth Tibor felvétele)

la, hosszú diplomáciai tárgyalások után kompromisszum született: a magyar vezetőket Kütahyában telepítik le, s aki akar, hazatérhet. A lengyeleknek el kellett hagyni Törökországot, a renegátokat pedig végül Aleppóba internálták. Emellett sokan maradtak a sumlai táborban, akik legkülönbözőbb módon igyekeztek megélni a török kormány pénzügyi támogatása mellett.

1851. március 3-án az amerikai kongresszus mindkét háza meghívta Kossuth Lajost és környezetét az Egyesült Államokba. Ausztria is hamarosan belátta, jobb nekik, ha a magyar emigránsok minél messzebb vannak Magyarország határaitól, így a kezdeti tiltakozás ellenére hozzájárultak a kütahjai internáltság elutazásához.

Történetírásunk számára lényegében véget is ért itt a törökországi emigráció története, legfeljebb a krími háború kapcsán említik még meg őket. Valójában több száz magyar és lengyel maradt ott hosszú évekig, vagy esetleg életük végéig, nem egyszer adatokkal jól bizonyíthatóan befolyásolva a befogadó ország történelmét, gondolkodását. Az eddig szinte feltáratlan 19. századi török-magyar kapcsolatok feltérképezése reményeink szerint sok érdekességet fog szolgáltatni közös történelmünk számára.

Madzsar Oszmán pasa eredeti neve Farkas (Wolf) Adolf. 1825-ben látta meg a napvilágot, de a pontosabb születési adatait nem ismerjük. Őrmesterként az 1849. július 20-i vöröstoronyi csatát követően szorult egységével, az 55. honvédszázalóval török területre. Első menekülteinket a törökök katonai fedezet mellett szállították el a határról, főként azért, hogy megvédjék őket az oroszok ellenében. Farkas osztva társai sorsában előbb a vidini, majd a sumlai táborba került, ahol hadnaggyá léptették elő.

1851-ben már török katonai szolgálatban található Manasztirban Oszmán néven. 1853-ban a híres Ömer pasa (eredeti neve Latas Mihály) segédtszjtje és őrnagyi rangra is emelkedett. A krími háború alatt több ütközetben harcolt. A muszlim vallást csak a háború után vette fel. 1870-ben kajmakími (alezredesi) beosztással élete végéig a

Mekteb-i Harbije (Katonai Iskola) tanára és a francia, illetve a német gimnázium oktatója. Végül a mirliva (dandártábornok) rangot is elérte.

Farkas családot is alapít új hazájában. Az ara nem más, mint Kecsedszizáde Fuad pasa — ki fontos szerepet játszott a menekültkérdés megoldásában — peccsétörének, Nuri bejnek a lánya, Emine Rifati. Harmincnégy évig éltek boldog házasságban. Két lányuk és egy fiuk született, de csak az egyikük érte meg a felnőttkort. A nyolc nyelven beszélő Oszmán pasa 1898. május 30-án halt meg egy harminchat órával korábbi gutaütés kiújulása következtében. Rumelihisari Kajalar nevű temetőjében helyezték örök nyugalomra felesége mellé.

Farkas az életük végéig török katonai szolgálatban álló emigránsok, illetve külföldiek tipikus pályáját írta le. Különlegességét az adja, hogy egyetlen, felnőtt kort is megért gyermeke az a Nigár Hanim, akit a századforduló legjelentősebb török költőjének tartanak műveinek száma és bensőségessége folytán. Nigár 1862-ben született Isztambulban. Hét éves korától a kadiköji francia leánygimnáziumba járt. A török nyelven kívül tudott arabul és perzsául, valamint franciául, németül és görögül, jártos volt mind a nyugati, mind a keleti zenében s emellett jól zongorázott. Művészeti hajlamait anyjától, illetve annak környezetétől örökölte.

Nagyon fiatalon ment férjhez — három fiúgyermeket hozott világra —, de boldogtalan házassága következtében később elvált férjétől.

1908 után egy Rumelihiszariban lévő nyári lakban, illetve Sisliben található konakban élte életét, házában keddi napokon irodalmi összejöveteleket, kört rendezve.

1928. április 1-jén tüfuszban, a Sisli Etfál Kórházban hunyt el, s szülei mellé temették Rumelihiszariban.

14 éves korában kezdett el írni. Első költeményei Urján Kalb (Meztelen Szív) álnéven jelentek meg a Szervet-i Fünún nevű lapban. Több verseskötete jelent meg — az egyikből Kúnos Ignác is fordított —, prózai műveket is írt, s nyugati költőket ültetett át török nyelvre. Naplóját végrendelete értelmében csak ötven évvel halála után nyitották fel, egy részét ki is adták (ebben két fényképet is közölnek Oszmán pasáról).

Csorba György

Macarlar Kangal'da

Ankara'nın 550 km doğusunda, Anadolu'nun ortasında bulunan bu küçük köy, genellikle Türk insanların akıllarına "Kangal köpeğini" getirir. Kendine has iri vücutlu çoban köpeği bekçi ve koruyucu görevler yapmaktadır. Çoğunun boynunda, saldıran kurtlara karşı kendini koruması için, demir dikenli tasma bulunmaktadır.

Yıllar önce büyük bir alanı kapsayan linyit madeninin keşfi ve üzerine kurulan maden işletmesi, uyuklayan köyün hayatında büyük bir değişiklik meydana getirmiştir. Madenin hemen yakınında, ülkenin doğu tarafının sanayisinin geliştirilmesi için temel sağlayacak olan, elektrik üreten bir santral kuruldu.

Santral bloklarının inşaatı için Türk Elektrik Üretim-İletişim Anonim Şirketi (TEAŞ) bir uluslararası ihale açtıktan sonra Transelektro tarafından yönetilen konsorsiyum birçok adı duyulmuş yabancı şirketi geride bırakarak ihaleyi kazandı. İlk iki 157MW'lık bloğun inşaatı tamamlandıktan sonra üçüncü bloğun yapılması için açılan yeni uluslararası ihaleyi tekrar Transelektro firması kazandı. Çok sayıda Macar işadamlarının katkısıyla gerçekleşen bu yatırım halen devam etmektedir.

Ekim ayında tecrübe alışverişi amacıyla, ilk iki bloğun işletme müdürü sayın Mesut Dal, ayrıca üçüncü bloğun inşaat sorumlusu yatırım işleri müdürü olan sayın Osman Çelikkemir Macaristan'ı ziyaret ettiler. Burada bulundukları süre içerisinde Hilton otelindeki görüşmelerimiz sırasında yatırım işlerinin şimdiki durumunu, var olan blokların işletmesi sırasında kazanılan tecrübeleri ayrıca da bir Türk gözüyle Macar uzman işçilerimizi ve onlarla beraber sürdürülen çalışmaları nasıl değerlendikleri hakkında bilgi edindim. Sayın Osman Çelikkemir'in cevabı aynen şöyledir:

"Türkiye Elektrik Üretim-İletişim Anonim Şirketi (TEAŞ) ile Transelektro A. Ş. arasında imzalanmış olan sözleşme ile Kangal Termik Santralı III. ünitesi yapımına 04. 06. 1996 tarihinde fiilen başlanmıştır.

157 megawatt gücündeki termik santral, desülfirizasyon tesisi ile endüstriyel atıklar ve evsel atıklar tasfiye tesislerini de ihtiva etmekte olup çevre dostu termik santral niteliğindedir.

Yapım başlama tarihinden bugüne kadar geçen 40 aylık süre içinde, konsorsiyum lideri Transelektro A. Ş. çok iyi organizasyonu ve süpervizörlük hizmetlerini üstlenen personelinin özverili çalışmaları ile iş programına uygun olarak yapım aktivitelerini zamanında gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Gerçekleştirilen santral aktivitelerinden;

- inşaat işleri	%99
- mekanik montaj işleri	%95
- elektrik montaj işleri	%90
- malzeme teslimatı	%98

oranında tamamlanmış olup kazan basınç testi 20. 12. 1998 tarihinde başarılı ile yapılmış, start-up trafosu

haziran/1999 ayı içinde enerjilendirilerek test ve işletmeye alma çalışmalarına hızla devam edilmektedir.

15. 10. 1999 tarihinde kazanın kimyasal temizliği için gerekli tüm geçici tesisat malzemesi temin edilerek montaj işlerine en yoğun şekilde devam edilmektedir.

Nisan/2000 ayı başlangıcında deneme üretimine başlayacak olan Kangal Termik Santralı III ünitesi iki aylık deneme çalışması sonu haziran/2000 ayı başında ticari işletme için TEAŞ'a devredilecektir.

Geçen 40 aylık yapım süresi içinde herhangi bir gecikme olmaksızın gerçekleşen Kangal Termik Santralı III ünitesinin geriye kalan 8 aylık yapım süresinde de şimdiye kadar olduğu gibi herhangi bir gecikme olmadan 48 aylık yapım süresi sonunda üretime geçmesi beklenmektedir."

Sayın Mesut Dal bunları ekledi:

"Eski adı ile TEK'te (Türkiye Elektrik Kurumu) 1979 yılında işe başladım. Bu tarihten 1989 yılı sonlarına kadar Türkiye'nin en büyük linyitle çalışan Termik Santralı olan Afşin-Elbistan Termik Santralı montajında kontrolör olarak görev yaptım.

Daha sonra 1 yıl Sivas Elektrik Dağıtım Müessesinde çalıştıktan sonra Kangal Termik Santralı İşletme Müdürlüğünde göreve başladım ve halen 2 yıldır işletme müdürü olarak çalıştım.

Transelektro ve Macarlarla tanışmam Termik Santralında çalışmaya başladığım 1990 yılında oldu. Santralın III. ünitesin devreye alma çalışmalarının yapıldığı bu dönemde Macar Teknik elemanları ile yoğun ve olumlu çalışmalar içerisinde bulundum. Macar insanı çalışkan ve azimli olmakla birlikte insan yaklaşımları açısından Türk insanlarına benzemesi nedeni ile de bende çok olumlu ve iyi izlenimler bırakmıştı.

Kangal Termik Santralı'nın III. ünitesinin montajının başlaması ile birlikte 1996 yılında yeniden Macar insanı ve teknolojisi ile karşılaşma imkanı buldum. Gördüğüm o ki: Teknolojik gelişmenin yanı sıra Macaristan'ın rejim değişikliğinde etkisi ile olsa gerek, insanların düşünce yapısı açısından da çok olumlu gelişmeler olmuştur, ayrıca bu Macaristan seyahatimde de gördüm ki her alandaki olumlu değişim ve gelişme hızla devam etmektedir. Bu gelişim içerisinde Transelektro Firması'nda kendini yenilemiş ve geliştirmiş olduğunu 6 firmadan oluşan Kangal Termik Santralı III. ünitesi yapım konsorsiyumunun liderliğini başarı ile sürdürerek ve şu ana kadar ciddi bir problem yaşamadan programlanan zamanda devam ettirerek göstermiştir.

Türk dostu ve tarihi yakınlığımız olan Macaristan'daki bu olumlu gelişmeler Macarları seven ve dost gören beni de memnun etmiştir. Macaristan'ı ziyaretim nedeni ile büyük misafirperverlik gösteren Transelektro yöneticilerine çok teşekkür ediyorum, saygılar sunarım."

László Miklós-Jávor

Magyarok Kangálban

Ankarától 550 km-re keletre, Anatólia közepén található az a kis falu, amelynek hallatára az átlag töröknek a „kangáli kutya” jut eszébe. Innen származik a jellegzetes nagytestű tiszteletet parancsoló pásztorkutya, amely a mi puli kutyánkkal ellentétben nem terelő, hanem őrző-védő feladatokat lát el. A legtöbbjének a nyakában kovácsolt szűrő védő nyakörv található, amely hozzásegíti ahhoz, hogy még a támadó farkasok ellen is képes legyen megvédeni nyáját.

Egy évtizeddel ezelőtt nagy változást hozott az álmos kis falu életében egy nagyterjedésű lignitmező felfedezése, amelyre bányát nyitottak. A bánya közvetlen közelében erőművet építettek, amely villamos energiát termel, megalapozva ezzel az ország keleti része ipari felzárkóztatásának lehetőségét.

Az erőművi blokkok felépítésére a Török Villamos Művek nemzetközi tendert írt ki, amely során a TRANSELEKTRO Rt. által vezetett konzorcium, neves külföldi cégeket maga mögé utasítva, elnyerte a munkát. Az első két 157 MW-os blokk felépítése után a harmadik blokk megvalósítására kiírt újabb nemzetközi tendert is a TRANSELEKTRO Rt. nyerte el. A beruházás munkálatai, nagyszámú magyar szakember közreműködésével jelenleg is folynak.

Októberben tapasztalatcserére Magyarországra látogatott Mesut Dal úr, a már üzemelő első két blokk üzemeltetési igazgatója, illetve Osman Çelikdemir úr, a harmadik blokk építéséért felelős beruházási igazgató. Látogatásuk alkalmával a Hilton szállóban folytatott beszélgetésünk során érdeklődtem a beruházás jelenlegi állásáról, a meglévő blokkok üzemeltetése során nyert tapasztalataikról, valamint arról, hogy milyennek látják török szemmel szakembereinket és a velük való együttműködést. Osman Çelikdemir úr a következőképpen válaszolt:

„A Török Villamos Művek (TEAŞ) és a TRANSELEKTRO Rt. között, a Kangál III. blokkjának létesítésére, kötött szerződés megvalósítása 1996. június 4-én kezdődött meg.

A 157 MW teljesítményű erőművet méltán nevezhetjük környezetbarát erőműnek, mivel a létesítményhez szervesen tartozik egy kén-telenítő, valamint egy ipari és háztartási szennyvíztisztító is.

A konzorciumot vezető TRANSELEKTRO Rt. szervezési és művezetési tevékenységét végző képviselőinek magas színvonalú munkája eredményeképpen az építkezés megkezdésétől eltelt 40 hónap alatt a különböző munkafázisok a tervezett ütemben haladnak.

A megvalósítandó erőmű jelenlegi készülsége szerint

- az építési munkák 99%-ban,
- a berendezések szerelése 95 %-ban,
- a villamos szerelések 90 %-ban készültek el,
- a szállítások 98 %-ban megtörténtek.

A kazán nyomáspróbája 1998. december 20-án sikeresen megtörtént, az indító transzformátor 1999. június hónapban megkezdett villamos próbáit követően az üzembehelyezési folyamat ütemesen folytatódik.

Az 1999. október 15-től tervezett kazán csövek savazásához szükséges provizóriumok anyagai rendelkezésre állnak, szerelésük gyors ütemben folyik.

A Kangáli Erőmű III. blokkjának próbaüzemének kezdete 2000. április elején esedékes, majd 2 hónap próbaüzemeltetés után 2000. június elején adják át a TEAŞ-nak, folyamatos üzemeltetésre.

Az eltelt 40 hónap alatt semmilyen késést nem szenvedő Kangáli Erőmű III. számú blokkja megvalósításából hátralévő 8 hónap alatt sem várható késés, így nagy a valószínűsége annak, hogy 48 hónap elteltével a blokk kereskedelmi termelésre átadható lesz.”

Mesut Dal úr pedig a következőket tartotta fontosnak elmondani:

„1979-ben kezdtem dolgozni a régi nevén Török Villamos Művek-nél (TEK). Ettől az időponttól kezdve 1989 végéig Afsin-Elbistanban Törökország legnagyobb lignittüzelésű hőerőmű szerelésén műszaki ellenőrként tevékenykedtem. Miután egy évet eltöltöttem Sivasban a Villamos Energia Elosztó Központban, a Kangáli Erőmű Üzemeltetési Igazgatóságára kerültem, ahol az utóbbi két évben üzemeltetési igazgató vagyok.

A TRANSELEKTRO-val és a magyarokkal való kapcsolatam 1990-től datálódik, amikor erőművi pályafutásom kezdődött. Ekkor csöppentem bele a II. számú blokk üzembehelyezésének időszakába. A tapasztaltam, hogy a magyar műszaki személyzet felelősségteljes, intenzív munkát végzett. A magyarokat szorgalmas és céltudatosan törekvő embereknek ismertem meg. Emberi kapcsolatok szemszögéből nézve a törökökhöz való hasonlóságuk miatt pozitív benyomásmos alakult ki róluk.

Amikor 1996-ban a III. blokk építése megkezdődött, újra kapcsolatba kerülhettem a magyar emberekkel és technológiával. Azt vettem észre, hogy a rendszerváltozás miatt a műszaki fejlődésben és gondolkodásmódban jelentős pozitív változás történt. Magyarországi látogatásom során ez újabb megerősítést nyert látván minden területen a jelentős fejlődést. Nem kivétel ez alól a TRANSELEKTRO Rt. sem, amely képes volt magát átprogramozni és megújítani, melynek eredményeképpen a III. blokk megvalósításán dolgozó 6 tagból álló konzorcium vezetőjeként eddig jelentősebb probléma nélkül, a programnak megfelelően valósítja meg vállalt kötelezettségét.

Magyarország a törökök barátja, amelyet a közös történelmi múlt is összeköt; ezért töltönek el engem, mint a magyarokat szerető és őket barátnak tartó embert, elégedettséggel az országban tapasztalható kedvező folyamatok.

Szeretném kifejezni köszönetemet és tiszteletemet a TRANSELEKTRO Rt. vezetőségének a magyarországi látogatásom során mutatott vendégszeretetért.”

✍ Miklós-Jávör László

Török éttermet nyitott a „3 testvér” Újpest központjában (IV. Árpád út 67.) a Centrum Áruházal szemben. A Magyar—Török Baráti Társaság tagjai 10%-os kedvezményvel vehetik igénybe az étterem szolgáltatásait.

**Enerjetik Proje ve
Girişim Anonim Şirketi**
H-1094 Budapest, Angyal u. 1-3.
Tel.: 218-5555 Fax: 218-5585
E-mail: eroterv@etv.hu

EN GENİŞ KAPSAMDA
ULUSLARARASI BOYUTTA TANINMIŞ
IQnet – ÖQS – MSZT
KALİTE SİSTEMİ
EN ISO 9001 : 1994 KANITITLYA

MÜHENDİSLERİNE HER ZAMAN
GÜVENEBİLİRSİNİZ

TÖRÖK FÜZETEK

A Magyar—Török Baráti Társaság időszaki lapja
Szerkesztőbizottság:

Dávid Géza, Gál Tímea, Puskás László, Szmilko Györgyi
és F. Tóth Tibor

Felelős szerkesztő/Sorumlu redaktör: F. Tóth Tibor
Tervezés, tipográfia: Takács István

Levélcím/adres: Magyar—Török Baráti Társaság
H-1062 Budapest, Bajza u. 54. Fax: 266-30-35.

E-mail: defter@office.mta.hu

HU ISSN 1217-6141

9924067